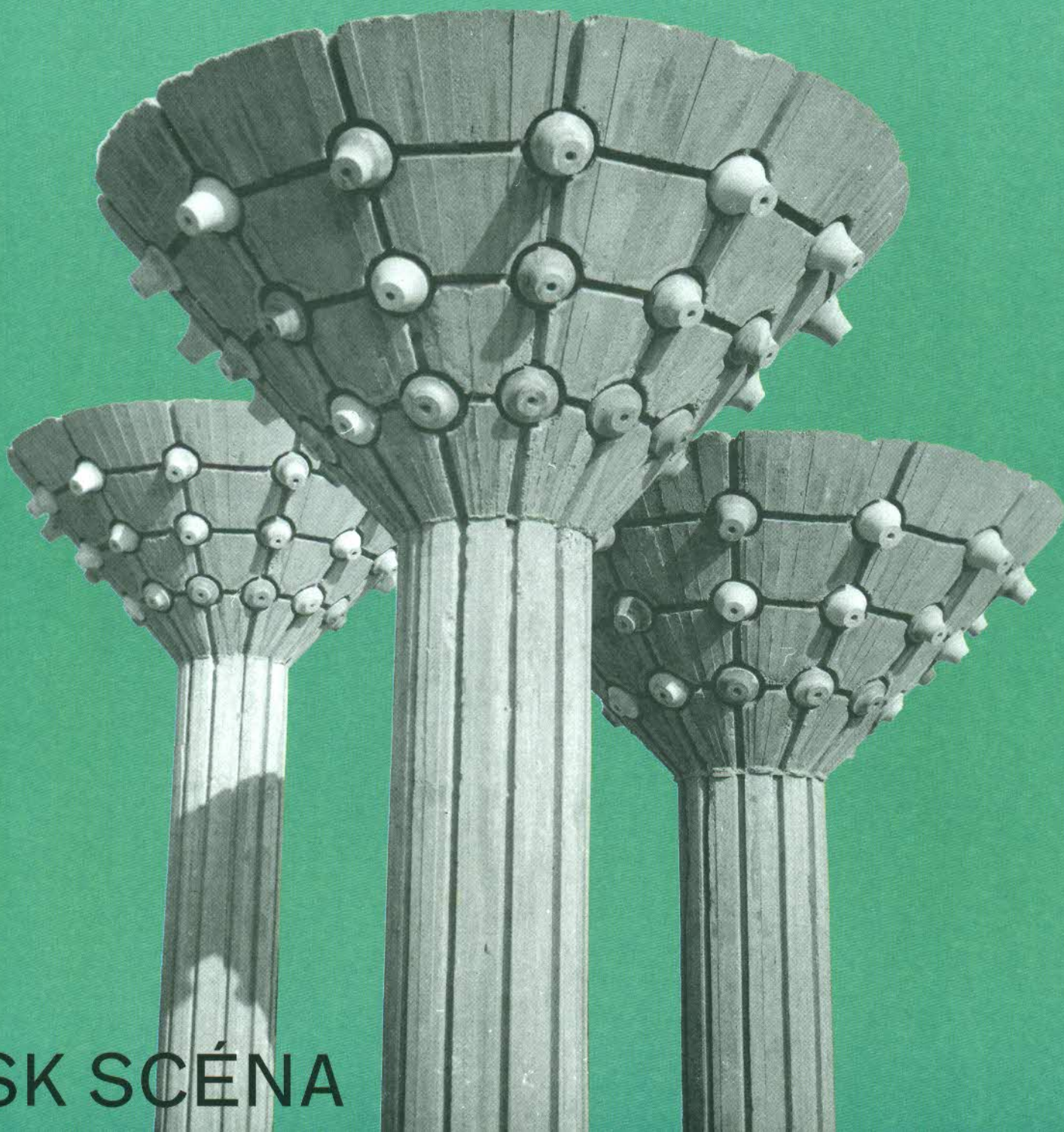

#89
2021

VLNA

SK SCÉNA

SÚ TÉMY, NA KTORÉ NESMIEME MYSLIET

Text Eva Vozárová, Fero Király

Hudba večnosti, správa vo fľaši pre našu vlastnú budúcnosť, test vyspelosti civilizácie, ale aj možný začiatok fiktívneho dystopického kultu – to sú iba niektoré z prívlastkov a interpretácií, ktoré za posledných 21 rokov padli v súvislosti s udalosťami odohrávajúcimi sa v ostatných dvoch dekádach v malom nemeckom meste Halberstadt. Čo sa to tam deje? Východiskovým bodom je jedno z diel amerického skladateľa Johna Cagea. Cage v roku 1985 dostal objednávku zložiť skladbu pre klavírnu súťaž na Maryland Summer Institute for the Creative and Performing Arts. Dodal dielo s názvom *As Slow as Possible*, kompozíciu s tzv. otvorenou formou, ktorá umožňuje hrať každé uvedenie inak. V kontexte súťaží mal neortodoxný prístup odbremeniť rozhodcov od nárokov na konzistentnosť, ktorá býva symptómom podob-

ných udalostí. O dva roky neskôr Cage skladbu adaptoval pre organ, tituloval ju *Organ²/ASLSP*.

V Nemecku, v ktorého západnej časti sa Cage za svojho života v druhej polovici 20. storočia častejšie zdržiaval, ostáva spomienka na skladateľa živá. V roku 2000, osem rokov po jeho smrti, sa skupina hudobníkov, intelektuálov a bývalých disidentov ovplyvnených Cageovým pôsobením (nielen) v Nemecku združila pod hlavičkou Das John-Cage-Orgel-Kunst-Projekt Halberstadt a začala s realizáciou skladby *Organ²/ASLSP* na automatickom, špeciálne pre tento účel vyrobenom organe. Cieľ: odohrať toto dielo na ploche 639 rokov.

Polhodinová skladba sa zmenila na dlhohrajúci zvukový environment. Do Halberstadtu prúdia tisíce ľudí a z tzv. „zmeny akordu“ (chord change/Klangwe-

chsel) – aktu pridávania alebo odoberania píšťal organu, ktorým sa mení znejúci zvuk skladby – sa stala už po 20 rokoch udalosť takmer pútnických rozmerov. Vysvetlenie je jednoduché: zmena akordu sa odohráva (na základe pôvodnej Cageovej notácie a podľa precízne pripraveného časového rozpisu) obvykle raz za 1 až 2 roky, niekedy však – ako to bolo aj naposledy, v septembri 2020 – až po dlhých siedmych rokoch „držania“ predošlých tónov.

Aktuálny umelecký vedúci projektu Rainer O. Neugebauer bol v októbri na pozvanie združenia ooo hosťom podujatia JAMA – 75. ročník Milana Adamčiaka. Osobne sme sa však stretli už pár týždňov predtým, priamo v halberstadtskom kostole Sankt Burchardi, kde sa projekt realizuje, a rozprávali sa o počiatkoch *Organ²/ASLSP* aj o reakciách, ktoré vyvoláva.

ZAČNIME PAUZOU. TOU, KTOROU STE ZAČALI VY.

To je jedna podstatná vec, pred ktorou sme stáli. Keď robíte realizáciu na ploche 639 rokov, kde začnete? Keď trvá skladba, povedzme, pol hodinu, štart je jasný: publikum aj hráči sa usadia a začne sa hrať... Lenže čo urobiť na veľkej časovej ploche? Vychádzali sme z Cageovej pôvodnej notácie, začiatok prvého tónu sme preklopili na našu časovú os – a padol na 17. mesiac. Takže tá pauza trvala skoro 1,5 roka. Ale nebolo počas nej ticho. Bolo počuť mechy, ako pumpujú vzduch do organu. Mechy sa spustili 5. septembra 2001 o polnoci. Začiatok prvého akordu vyšiel na 5. február 2003.

ZATIAĽ MÁTE REALIZÁCIU NAPLÁNOVANÚ IBA PO ROK 2072. PREČO?

Hej, nateraz máme naplánovaných iba prvých 71 rokov, teda realizáciu prvej z ôsmich častí skladby. Nikto zatiaľ nevie, čo sa bude diať potom. Budeme hrať ďalej, no otázka je, ktorú časť. *Organ²/ASLSP* je otvorená forma. Podľa Cageových pokynov k realizácii interpret smie zaradiť jednotlivé časti podľa vlastného rozhodnutia. My sme sa rozhodli, že v rámci našej realizácie sa zopakuje jedna časť, ale ešte nepadlo rozhodnutie, ktorá to bude a kedy sa zopakuje. Je to zvláštnosť projektu, ktorý sa má odohrávať počas niekoľkých storočí – ako realizátori máme témy, o ktorých musíme uvažovať, a naopak, sú veci, o ktorých premýšľať nesmieme. Budú sa s nimi musieť vysporiadať naši nástupcovia.

ZAÚJIMAVÉ JE, ŽE CAGE SKLADBU SKOMPONOVÁL PÔVODNE PRE KLAVÍR, NIE PRE ORGAN.

Adaptoval ju v roku 1987 pre Gerda Zachera. Ten ju potom premieroval. Jeho uvedenie trvalo 29 minút a 14 sekúnd. Prvýkrát tak udal, čo znamená *As Slow as Possible*. Je to inak pre nás zvláštna situácia. Ak skladateľ zloží sklad-

bu pre interpreta, berie sa to tak, že tá skladba tomuto interpretovi „patrí“. Gerd Zacher bol obrovská osobnosť súčasnej hudby. No žiaľ, aj v Nemecku to znamená, že máte pomerne malé publikum... A potom sme prišli my, vzali sme skladbu, ktorá vznikla pre Zachera, nafúkli sme ju, chytali sa toho novinári... A zrazu sme boli stredobodom pozornosti my a nie on. Bol voči nám celkom kritický, hovoril, že náš projekt je príliš dlhý, že nie je ľudský. Je mi to ľúto. A mrzí ma aj to, že pre médiá „sme Cage“. Ak chcú novinári v Nemecku hovoriť o Cageovi, povedia, choďte do Halberstadtu. Pre mňa je to problém. Nie sme jediní a zďaleka ani hlavné uvedenie *Organ²/ASLSP*, sme iba jedno z uvedení. To je dôležité povedať.

IDEA REALIZOVAŤ VEĽMI DLHÚ PERFORMANCE CAGEOVEJ SKLADBY VZNIKLA KONCOM 90. ROKOV NA HUDOBNEJ KONFERENCII V TROSSINGENE. AKO SA VYVÍJALA, KÝM DOŠLO K ROZHODNUTIU, ŽE BUDETE SKLADBU HRAŤ PRÁVE 639 ROKOV?

Tá myšlienka sa začala formovať na sympóziu Tage für neue Orgelmusik v roku 1998. Boli tam umelci, skladatelia, ale aj filozofi, napríklad hudobný teoretik a filozof Heinz Klaus Metzger. Je jeden z mála ľudí, s ktorými sa Theodor Adorno rozprával o hudbe, on bol v Nemecku ten, kto preslávil Cagea. Hral sa tam i *Organ²/ASLSP*, pričom vznikla diskusia, čo vlastne znamená hrať na organe tak pomaly, ako sa len dá. Na klavíri máme fyzikálne obmedzenie – klavírny tón neznie veľmi dlho. Ale aké obmedzenie máme pri organe? Organ je aerofón, nástroj poháňaný vzduchom. Pokiaľ ide vzduch, organ hrá. Čo nás teda obmedzuje? No napríklad aj to, že organista nemôže byť za nástrojom stále. Povedzme, že si potrebuje občas odskočiť. Lenže to už máme prerušenie, čo by v tomto prípade znamenalo koniec per-

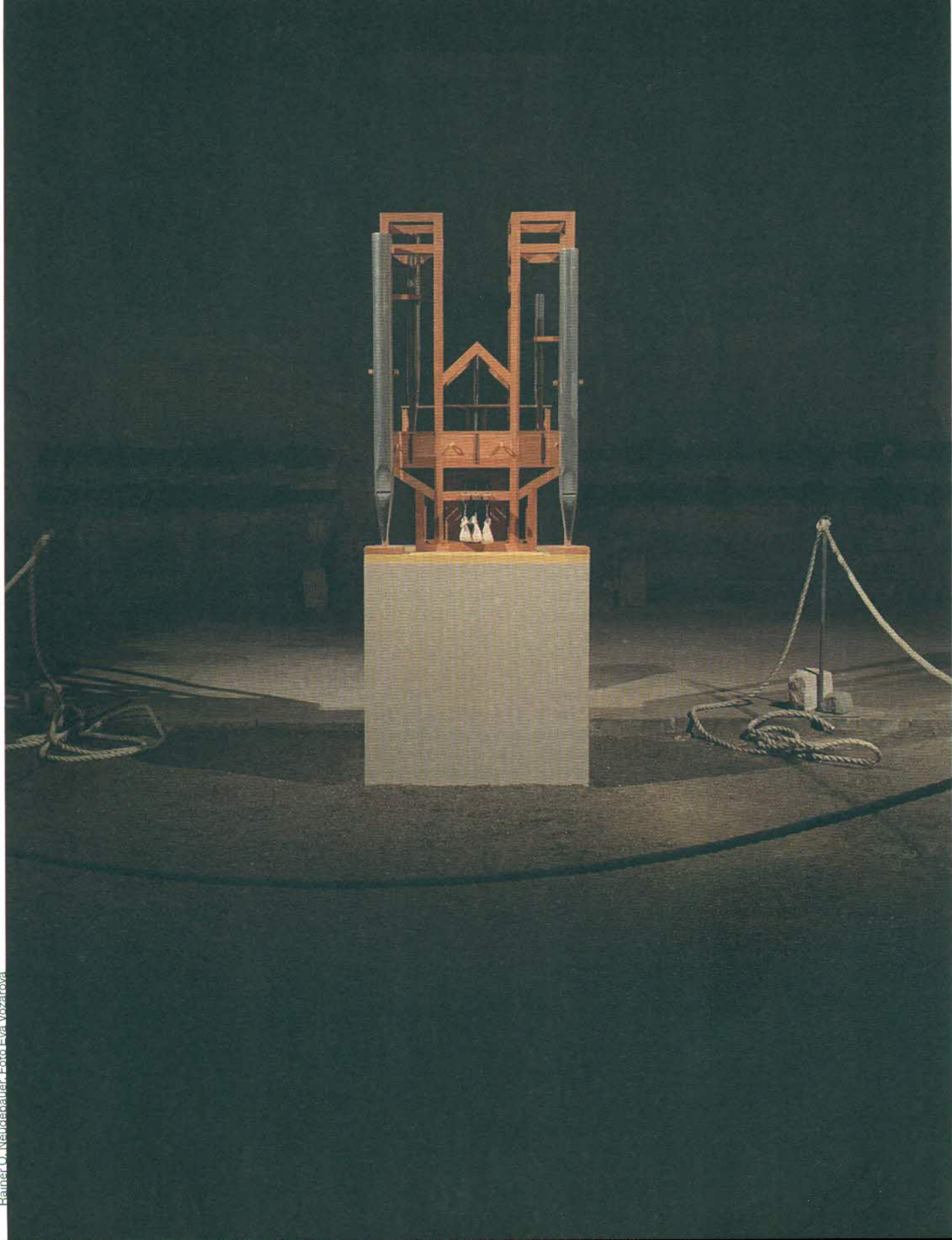
formance. Iná idea bola, že by mal organista hrať, kým nezomrie. Neskôr že organistu vlastne ani nepotrebujeme. Vieme nájsť mechanický spôsob, ako stláčať klávesy, a môžeme hrať aj sto rokov! Alebo tisíc rokov! To by ale nešlo, predsa len, sme v Nemecku, nebolo by vhodné začať znova spriadať tisícročné plány... Nakoniec padlo rozhodnutie, a mne sa osobne zdá ako veľmi dobré a krásne rozhodnutie, že doba realizácie môže byť ohraničená iba fungovaním organu – kým sa nepokazí. Jeden z účastníkov na to reagoval, že má nápad, kde by bolo možné takéto uvedenie realizovať. Vedel, že v Halberstadte je dlhodobo prázdny odsvätený kostol Sankt Burchardi. V tom momente zároveň zapadla na svoje miesto aj informácia, ktorá prišla od historikov, že v halberstadtskej katedrále stál kedysi preslávený Faber Organ z roku 1361. A keďže v roku 2000, na kedy bolo naplánované spustenie *ASLSP*, ubehlo od jeho postavenia 639 rokov, rok 2000 sa použil ako stredová os, od ktorej sa nakreslila realizácia na 639 rokov do budúcnosti.

PREČO SA TRVANIE NASTAVILO PRÁVE PODĽA TOHTO ORGANU?

Pretože bol dôležitý. Postavil ho Nicolas Faber, a je možné, že tento nástroj bol prvý na svete, ktorý rozdeľoval oktávu do 12 poltónov – teda vytvoril systém, ktorý poznáme dodnes. Americký skladateľ Harry Partch napísal v 70. rokoch knihu *Genesis of a Music*. Jedna z kapitol sa volá *The Fatal Day in Halberstadt*. Odkazuje práve na tento organ a jeho dokončenie v roku 1361. Partch narážal na to, že pre moderného skladateľa je 12 poltónov v oktáve obmedzujúcich, čo zadefinovalo mainstream európskej hudby na ďalšie storočia až doteraz.

NÁSTROJ, NA KTOROM SA PROJEKT REALIZUJE, JE AUTOMAT A VZNI-

KOL ŠPECIÁLNE PRE VÁS. AKÁ JE JEHO HISTÓRIA?

Prešli sme rôznymi návrhmi. Jeden nápad bol postaviť nanovo Faber Organ so 178 píšťalami – 89 píšťal je potrebných na zahratie *ASLSP* a pre každú z nich potrebujeme zálohu. Žiadny organár nedokáže zaručiť, ako dlho budú píšťaly funkčné. U nás musí pravá basová píšťala hrať 59 rokov a 11 mesiacov bez prerušenia. Nikto nevie, či vydrží – materiál nie je dokonalý, časom možno praskne... Takže na začiatku sme uvažovali tak, že každá píšťala by mala mať zálohu. To sa postupne zmenilo, nemali sme dosť peňazí, rozhodli sme sa pridávať píšťaly postupne a prispôbili sme tomu konštrukciu nástroja. Ale trochu sme to nedomysleli, až po čase sme si uvedomili, že rám nemá dostatok dier na všetky píšťaly. Takže ich pri zmene akordu vymieňame, samozrejme, za behu. Raz sme už museli dovrtáť aj novú dieru. Aký krásny to bol zvuk!

TAKŽE NIEKEDY SA STÁVA, ŽE ZAZNIE AJ ZVUK, KTORÝ NIE JE V NOTÁCII.

Pravdupovediac, veľmi ma to netrápi. Z môjho pohľadu to nie je porušenie Cageových pokynov. Fixne stanovil iba výšku a trvanie tónov, všetko ostatné je otvorené. Je to taký, povedzme, „design by doing“ prístup.

ZÁLOHY PÍŠŤAL NAKO- NIEC NEMÁTE. ČO SA STANE, AK SA NIEKTO- RÁ NAOZAJ POKAZÍ?

Je to častá otázka. Ľudia sa zvyknú aj pýtať: „čo ak vypadne elektrina?“ Pravda je taká, že o tom veľmi nedebatujeme. Môj osobný názor je, že sa to zrejme už niekedy stalo, v noci, keď tu nikto nebol. Ide ale o toto: jeden mesiac v našej realizácii vychádza z porovnaní so „štandardným“ trvaním *ASLSP*, za ktoré my považujeme Zacherych 29 minút, na 0,2 sekundy. 5 mesiacov je 1 sekunda. To je, ako keby organista hral expresívnejšie a ušla mu ruka trochu vyššie.

Nakoľko je teda výpadok elektriny v noci na pol hodinu relatívny k celému trvaniu skladby? Sú to mikrosekundy. Navyše, nikdy sme nepovedali, že špecifikom nášho uvedenia bude neprerušovanosť zvuku. Hoci to tak poslucháč vníma – príde sem na hodinu, dve a čo počuje? Neprerušovaný akord...

A NIE JE NÁHODOU, PRÁ- VE NAOPAK, ZO SVOJEJ PODSTATY PRERUŠOVA- NÝ? PRÍDEM SEM DNES A POTOM ZAJTRA – PO- ČUJEM IBA ČASTI ZVU- KU S PRERUŠENÍM CEZ NOC. NIKTO NEMÔŽE POČUŤ CELÚ SKLAD- BU, UŽ VÔBEC NIE NE- PRERUŠOVANE.

Jeden z našich priateľov bol skladateľ a teológ Dieter Schnebel. On by nesúhlasil. Na argument, že *Organ²/ASLSP* sa nedá vypočuť celé, vždy reagoval: Rainer, je jeden poslucháč, ktorý to počuje celé. Som agnostik, ale ak po smrti stretnem Boha, spýtam sa ho, aký tu bol zvuk, keď som nebol v kostole.

VLASTNE STE UŽ NA HRANICI OZNAČENIA ZA ZVUKOVÚ INŠTALÁCIU.

Nie, toto označenie je pre nás problematické.

POVIEM TO INAK: VYZE- RÁ A ZNIE TO AKO ZVU- KOVÁ INŠTALÁCIA. ALE MY VIEME, ŽE IDE O PER- FORMANCE, KONCERT.

V prvom rade je to interpretácia hudobného dieťa Johna Cagea a snažíme sa k tomu takto pristupovať.

ČO TO ZNAMENÁ V PRAXI?

Napríklad to, že žiadna iná hudba sa tu, v kostole, nebude hrať – jedna tu už znie a bude znieť do roku 2640. Hudobníci sú z toho často smutní, chceli by preskúmať zvuk tohto priestoru, interagovať s tým, čo sa tu deje. Na druhej strane, sme trochu nedôslední. Ak si od nás vypýtajú klú-

če, aby tu mohli prespať alebo stráviť pár dní – sami – naša odpoveď je: OK. Ale nedôslednosť je vlastne tiež taká cageovská.

AKO VNÍMAJÚ OBYVA- TELIA HALBERSTADTU TO, ČO SA TU DEJE?

Môj odhad je, že polovica ľudí z Halberstadtu o nás ani nevie. Druhá polovica o nás vie, ale 98% z nich by o nás povedalo, že sme blázni, že to nie je hudba ani umenie. Ale postrehli, že je to veľmi dobrý marketing pre mesto. To je zas trochu problém pre nás, nechceme byť produkt.

SVOJIM SPÔSOBOM STE TOMU MOŽNO ALE V NIE- ČOM BLÍZKO, PRETOŽE PROJEKT ZAREZONOVAL A ĽUDIA SEM CESTUJÚ Z CELÉHO SVETA. UŽ SME SA TOHO DOTKLI, STÁVA SA Z VÁS TEN ZÁSADNÝ CAGEOVSKÝ PROJEKT...

Na druhej strane nás ale ľudia niekedy nechápu. Človek sem často príde s istou predstavou, ktorú si vytvoril, keď počul, že sa tu hrá najpomalšia skladba na svete. Potom zrazu zistí, že nepočuje melódiu ani rytmus. Očakávaná sa nielenže nenaplnia, ale je to pre mnohých znepokojivé, narúša to ich predstavu o hudbe.

ZÁSADNÝM ROZME- ROM V PROJEKTE JE ČAS A FAKT, ŽE JEHO RADIKÁL- NA DĹŽKA VYVOLÁVA RÔZ- NE INTERPRETÁCIE. ČASŤ ĽUDÍ VIDÍ ODKAZ BUDÚ- CIM GENERÁCIÁM. INÍ PO- KUS O TO, ČI ZVLÁDNEME AKO CIVILIZÁCIA PREŽIŤ NAJBĹIŽŠIE – ZREJME KRITICKÉ – STOROČIA A ZABEZPEČIŤ, ABY TA- KÝTO PROJEKT MOHOL DÔJSŤ DO SVOJHO KON- CA. TY TO VNÍMAŠ AKO?

Ja to vnímam cez filozofiu nádeje Ernsta Blocha. Bloch tvrdil, že podstatou nádeje je to, že je možné ju sklamať. To je pointa – ne-

môžeme si byť istí, že sa niečo stane, môžeme v to iba dúfať. Pre mňa je náš projekt o nádeji. Ale je pravda, že ak to dohráme, bude to znamenať, že minimálne kostol ako budova zažije pravdepodobne najdlhší čas v slobode a mieri. Čím sa dostávame naspäť k téme času. Poznáte hviezdu Betelguese? Je vzdialená od zeme 500 – 700 svetelných rokov, aspoň tak som si dlho myslel. Potom nám jeden návštevník, učiteľ astronómie, objasnil, že je to takmer presne 639 svetelných rokov. (642,5 svetelných rokov – pozn. autorov) To znamená, že na konci nášho koncertu, v roku 2640, uvidíme svetlo Betelgeusu zo začiatku koncertu, z roku 2001.

ČASŤ KRITIKY TOHO, ČO ROBÍTE, HOVORÍ, ŽE IDE AŽ PRÍLIŠ O INTERPRETÁCIU, O INTELEKTUÁLNY PRETLAK, KTORÝ SA NA ASLSP NABAĽUJE.

Je to radikálne dielo, a preto sa naň nabaľujú rôzne interpretácie. Interpretácie o večnosti, o osude ľudstva, o odovzdávaní budúcim generáciám. Ľudia si ich vytvárajú, pretože to dielo je silné. Ale je aj dosť silné na to, aby sme na všetky interpretácie zabudli, nezaoberali sa nimi a pristúpili priamo k dielu. Pre Cagea to bola iba hudba, iba zvuk, nič iné než zvuk. My s tým teraz musíme nejako naložiť.

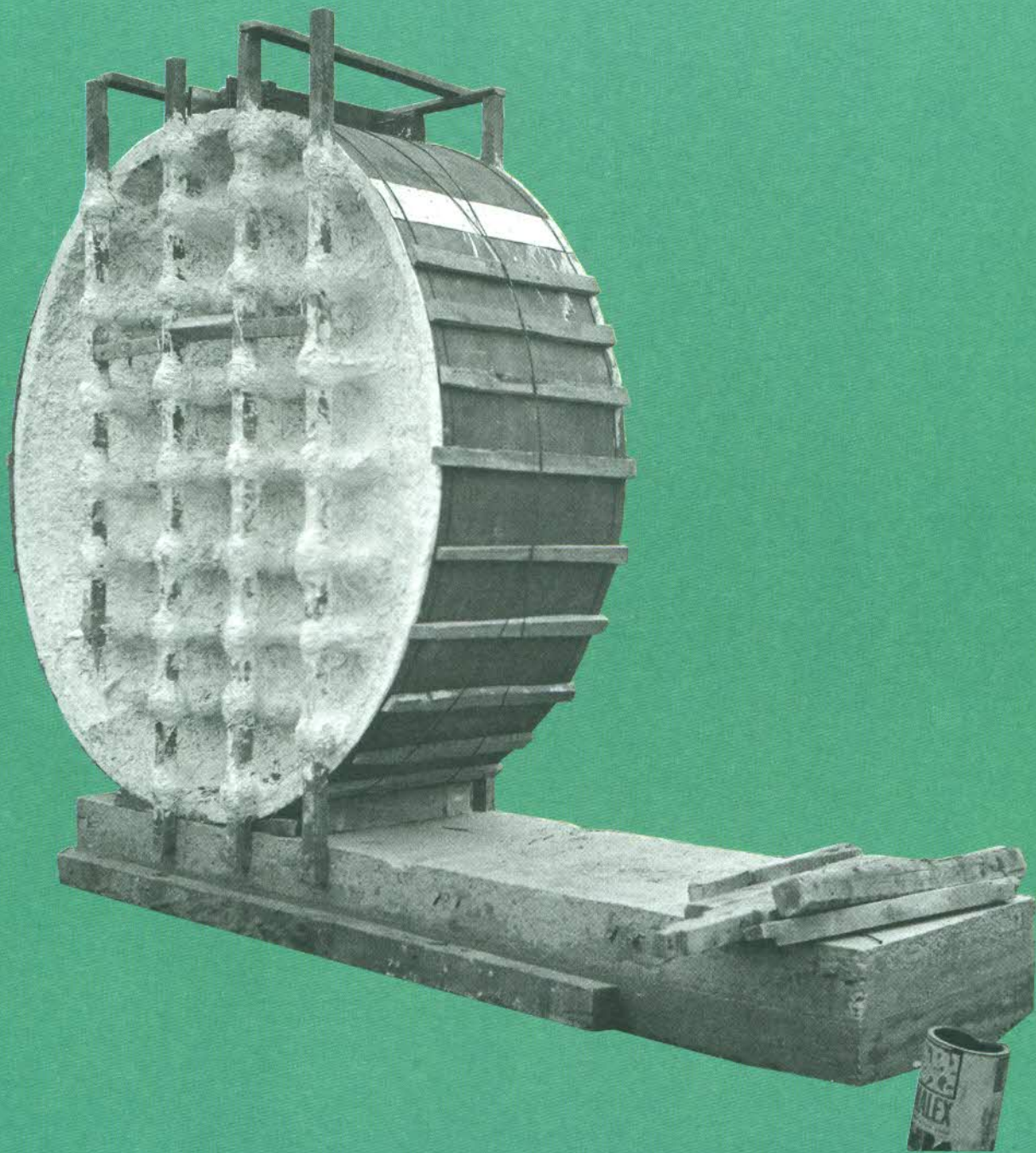
Rozhovor je výstupom zahraničnej cesty Evy Vozárovej a Fera Királya do Halberstadtu, Nemecko, v septembri 2021. Cesta bola súčasťou celoročného projektu ooo_2021 združenia ooo. Projekt z verejných zdrojov ako hlavný parter podporil Fond na podporu umenia.

9 771335 534003 12

ČASOPIS O SÚČASNOM UMENÍ A KULTÚRE,
ČÍSLO OSEMDESIATDEVÄŤ, ROČNÍK XXIII, CENA 4€